

dr. sc. Lidiya Čilić Burušić, prof.

Izvješće o provedenoj evaluaciji

CAP-program: kurikulum za učenike s intelektualnim teškoćama

Zagreb, 1.12.2020.

CAP-program (Child Assault Prevention) jedan je od sveobuhvatnijih programa prevencije zlostavljanja djece koji se danas provodi u svijetu. U Republici Hrvatskoj provodi ga Udruga roditelja *Korak po korak* koja od 1999. ima uspostavljenu suradnju s ICAP-om (International Center for Assault Prevention, New Jersey, SAD) čija je misija sprječavanje svih oblika nasilja među ljudima. CAP-program prevencije zlostavljanja djece zasniva se na smanjivanju dječje ranjivosti kroz edukaciju i osnaživanje djece. U svojoj osnovi, ovaj program nudi mjere prevencije fizičkog, emocionalnog te seksualnog zlostavljanja i zanemarivanja kroz učinkovite kurikulume za djecu i mlade kao i edukaciju za roditelje i stručnjake koji rade s djecom. CAP-program prevencije zlostavljanja djece sastoji se od više različitih kurikuluma za djecu različite dobi te kurikuluma za djecu s intelektualnim teškoćama.

Kako su osobe s intelektualnim teškoćama zbog svoje posebnosti u socijalnim, emocionalnim, kognitivnim te jezičnim vještinama i sposobnostima, u usporedbi s ostatkom populacije, ranjivije, izloženije većem riziku od zlostavljanja, zanemarivanja, financijske ovisnosti, financijskog i seksualnog iskorištavanja te izložene većoj vjerojatnosti kršenja njihovih zakonskih i ljudskih prava i sloboda, potrebno je pristupiti im na poseban način te svaki program i aktivnost prilagoditi njihovim posebnostima. Općenito je poznato, a u Priručniku o provedbi *CAP-programa za djecu s intelektualnim teškoćama* opsežno je potkrijepljeno dostupnom literaturom, da su djeca s teškoćama u većem riziku od izloženosti zlostavljanju, teže ih se identificira kao žrtve zlostavljanja, ovisni su o većem broju ljudi koji brinu o njima i pružaju im pomoć, veća je njihova ranjivost u situacijama zlostavljanja, naučeni su poštivati autoritet bez pogovora, žele biti prihvaćeni, ovisni su o drugima, često izolirani u svojim domovima ili institucijama, podučavani da prema svima budu ljubazni, nemaju dovoljno informacija o spolnosti i seksualnosti, loših su komunikacijskih vještina. Zbog svega navedenog, proizišla je potreba osnaživanja djece s intelektualnim teškoćama u području prevencije zlostavljanja.

Tako je *glavni cilj* provođenja CAP-programa za djecu s intelektualnim teškoćama smanjiti ranjivost djece i njihovu izloženost različitim oblicima nasilja te ih osnažiti u obrani od zlostavljanja. Program ima i više *specifičnih ciljeva*, objedinjenih oko općeg cilja programa, a koji su svi u području jačanja osobnih i socijalnih vještina kao što su npr. odgovorno ponašanje, neovisnost, jačanje samopouzdanja, učinkovito rješavanje problema,

samoaktualizacija, traženje pravog izvora informacija, samoorganizacija, uspostavljanje bliskih odnosa s drugim učenicima i slično, a koji pomažu djetetu s intelektualnim teškoćama da lakše prepozna i ohrabri se djelovati u situacijama eventualnog zlostavljanja.

Program se provodi u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka pod pokroviteljstvom Udruge roditelja *Korak po korak* sa sjedištem u Zagrebu. Financijski troškovi programa su minimalni, a sve ih snosi Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka.

Evaluacija ovog programa strukturirana je preko evaluacije aktivnosti u provedbi programa, evaluacije ishoda programa te evaluacije utjecaja programa. Na kraju je evaluacija sumirana u zaključnom mišljenju.

Evaluacija aktivnosti u provedbi programa

Smanjivanje ranjivosti djece s intelektualnim teškoćama za sve oblike zlostavljanja, što predstavlja glavni cilj ovog programa, provodilo se preko dvije osnovne aktivnosti – podučavanje djece kako prepoznati potencijalno opasne situacije i kako se nositi s njima te senzibiliziranje javnosti i povećanje odgovornosti odraslih.

U podučavanju djece s intelektualnim teškoćama kako prepoznati potencijalno opasne situacije i kako se nositi s njima, kroz aktivnosti provođenja niza radionica, djeci su se na njima prihvatljiv način pružale kvalitetne informacije, poticalo ih se na usvajanje različitih pojmova i vještina te ih se poučavalo učinkovitim preventivskim strategijama koje su se višekratno ponavljale i uvježbavale da bi se učvrstile u ponašanju. Provođenjem radionica također se povećavala njihova sposobnost u samozaštiti od tjelesnog i spolnog zlostavljanja i zanemarivanja, a istovremeno se smanjivala ranjivost te njihova izloženost različitim oblicima nasilja. Djecu se također upućivalo ne samo na osnaživanje u samozaštiti i obrani vlastitih prava, nego i za zauzimanje i obranu prava drugih.

U senzibiliziranju javnosti te povećanju odgovornosti odraslih iz djetetova okruženja, od konkretnih aktivnosti provodila su se predavanja i pružale osnovne informacije za roditelje i osoblje škole vezane za prepoznavanje zlostavljanja i zanemarivanja u svrhu povećanja kompetencija za pružanje pomoći i kvalitetnije podrške djeci u situacijama kada je to potrebno.

Drugu skupinu ključnih aktivnosti ovog programa vidimo u angažmanu na izradi radnih materijala, diseminaciji spoznaja te općenito povećanju učinkovitosti programa kroz

osmišljavanje i stvaranje informacija koje će biti dostupne što širem krugu zainteresiranih stručnjaka.

Sve navedene aktivnosti provode se 10 godina u kontinuitetu kao izvannastavna aktivnost u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka. Tijekom trajanja pandemije u 2020. godini, nositelji programa u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka, prilagodili su se uvjetima provođenja nastave na daljinu, pa su veliki dio svojih aktivnosti i materijala prilagodili novonastalim uvjetima te ih provodili i prosljeđivali učenicima putem interneta.

Osim što se program tijekom jednog desetljeća provodio među djecom s intelektualnim teškoćama, važno je naglasiti da je u istom vremenskom razdoblju, angažmanom Udruge roditelja *Korak po korak* i Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka, educiran i cijeli niz stručnjaka širom Hrvatske za primjenu CAP-programa u radu s djecom.

Obilježje ovog programa je da su njegove aktivnosti prepoznate i od strane resornog Ministarstva te imaju odobrenje za provođenje. To je značajan napredak u ukupnim aktivnostima Udruge roditelja *Korak po korak* te Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka, a svjedoči o kvaliteti rada Udruge i Centra te njihovih stručnjaka. Očigledno je kako su Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka te Udruga roditelja *Korak po korak* postali mjesto u kojem se planiraju i provode aktivnosti koje imaju vrlo dobru stručnu osnovu, profesionalni entuzijazam i potrebnu motivaciju u provođenju aktivnosti prevencije i suzbijanja zlostavljanja djece i mladih s intelektualnim teškoćama. Stoga ne čudi kako i druge ustanove usmjerene na odgoj i obrazovanje djece s intelektualnim teškoćama u provođenju CAP-programa nastoje na sličan način organizirati vlastiti rad, osmišljavajući vlastite aktivnosti u suradnji s Udrugom roditelja *Korak po korak* te po modelu rada Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka.

Evaluaciju ishoda programa

Dobar uvid u ishode programa mogu nam pružiti objektivni podaci o kvaliteti provedbe programskih aktivnosti, koji su osigurani provedenim evaluacijskim aktivnostima neposredno po završetku pojedinih specifičnih programskih radnji. Tako su roditelji i učitelji ispunjavali anketne upitnike nakon provedenih aktivnosti. Prema rezultatima provedenih anketa, roditelji i učitelji su ocijenili korisnost programa i primjenjivost naučenog visokim ocjenama. U individualnim razgovorima s nositeljima programa, pojedini roditelji navodili su kako zapažaju pozitivne promjene u ponašanju svoga djeteta i u obiteljskom okruženju.

Kako se u radionicama s djecom višekratno prorađuje i ponavlja naučeno, jedan od pokazatelja usvojenosti strategija obrane je, prema izvješćima učitelja, opaženo ponašanje učenika u interakciji s drugim učenicima u prostorima škole.

O zadovoljstvu samim programom i provedenim radionicama, ispunjavanjem ankete su se izjasnili i sami učenici. Učenici su ispunjavali njima prilagođenu anketu gdje su svoje zadovoljstvo izražavali ponuđenim emotikonima. Učeničko zadovoljstvo provedenim radionicama neizravno se izražavalo i učestalim verbaliziranjem iščekivanja i želje za sudjelovanjem u novim radionicama i aktivnostima.

O svim provedenim aktivnostima pisana su zapažanja i izvješća iz kojih je evidentno da tijekom provedbe CAP-programa učenici stječu samopouzdanje te usvajaju znanja i vještine potrebne u obrani svojih prava, pozitivno reagiraju u obrani prava drugih, dobro prepoznaju moguće opasne situacije, znaju tražiti pouzdanu osobu za pomoć u rješavanju problema.

Učenicima koji su aktivno sudjelovali u radionicama, podijeljene su potvrđnice, dok su njihovim razrednicima podijeljene zahvalnice. Također, priređene likovne izložbe te izloženi pisani radovi učenika u prostoru škole te na web stranicama škole, svjedoče o kvalitetnoj pripremi, aktivnom sudjelovanju svih sudionika u programu te provedbi programskih aktivnosti.

Za učitelje koji će provoditi radionice unutar programa, svi materijali detaljno su razrađeni s jasnim smjernicama i uputama za njihovo provođenje. Radni materijali, kao što su radni listići i slikovnice, pisani su jednostavnim i razumljivim rječnikom koji je pristupačan djeci s intelektualnim teškoćama. Tijekom desetljeća provođenja ovog programa u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka, program je iznjedrio preko 100 različitih didaktičkih materijala koji su, od ideje do konačnog oblikovanja, svi izrađeni u Centru. Didaktički materijali su prilagođeni radu s djecom s intelektualnim teškoćama s ciljem boljeg i lakšeg usvajanja znanja i vještina. Među spomenutim materijalima nalazi se niz društvenih igara, slikovnica, karti, puzzli, slika, društvenih priča te himne samog programa.

Evaluacija utjecaja programa

Cjelovito sagledavajući ishode ovog programa, vidi se nekoliko vrlo važnih pozitivnih utjecaja koje je program polučio iz čega je moguće jasno prepoznati i pozitivne utjecaje koje će dugoročno imati.

Program je značajno unaprijedio rad s djecom s intelektualnim teškoćama u svim aspektima prevencije zlostavljanja. Uključivanjem roditelja i osoblja škole, program je dodatno učvrstio postojeću infrastrukturu koja je nužna za rad s djecom s intelektualnim teškoćama. Pri tome je naglasak stavljen na sustavnost aktivnosti te na potrebu koordinacije, koja je ukupnim aktivnostima Udruge roditelja *Korak po korak* i Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka dovedena za zavidnu razinu.

Nadalje, program je sistematizacijom sadržaja i aktivnosti usmjerenih na rad s djecom s intelektualnim teškoćama, pokazao buduće trendove koji će se događati na nacionalnoj razini, kada će biti nužno osmisliti, sistematizirati i unapređivati rad ne samo s djecom s intelektualnim teškoćama, nego i s djecom s nekim drugim teškoćama, a koje će se odvijati u formi različitih, odnosno doradenih i prerađenih postojećih kurikuluma. Udruga i Centar su u tom pogledu već krenuli s osmišljavanjem kurikuluma za provedbu CAP-programa za djecu s poremećajem iz autističnog spektra, a postoje naznake da bi se postojeći kurikulum mogao oblikovati i za djecu s govorno-jezičnim teškoćama i oštećenjem sluha.

Također, u budućim planovima provedbe ovog programa, u suradnji s krovnom američkom udrugom ICAP, nastojat će se u postojeći CAP-program prevencije zlostavljanja djece s intelektualnim teškoćama uključiti i aktivnosti vezane uz zaštitu od zlostavljanja putem interneta.

Nositelji programa u svojim budućim aktivnostima također planiraju prikupiti podatke o trenutnom stanju i povodu aktivnosti CAP-programa u onim sredinama u Republici Hrvatskoj u kojima su se stručnjaci već educirali za provođenje ovog programa. Također planiraju veliki dio svojih radnih materijala učiniti dostupnima na web stranicama, ne bi li tako olakšali pristup dragocjenim materijalima za sve zainteresirane stručnjake.

Zaključno mišljenje:

Zbog specifičnosti cjelokupne situacije izazvane pandemijom, nije bio moguć realan uvid u provođenje radionica i edukacija unutar programa, međutim taj nedostatak kvalitetno je nadomješten omogućavanjem uvida u videosnimke provedenih radionica, cijeli niz fotografija dječjih grupnih aktivnosti kao i uvidom u vrlo opsežne radne materijale vezane uz planiranje, provođenje i vrednovanje programskih aktivnosti.

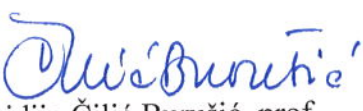
Ciljevi programa dobro su osmišljeni, jasno izraženi, mjerljivi i u cijelosti provedeni. Jasno vidljivi ishodi programa na tragu su očekivanih ključnih programskih aktivnosti te se odražavaju u planiranju i provedbi neposrednih aktivnosti koje su dobro planirane, a tiču se edukacije i osnaživanja djece s intelektualnim teškoćama kao i odraslih osoba iz njihova bližeg okruženja vezano uz prevenciju zlostavljanja.

Važan ishod programa je i angažman u izradi didaktičkih materijala te diseminaciji spoznaja, odnosno povećanju učinkovitosti programa kroz osmišljavanje i stvaranje informacija koje će biti dostupne što širem krugu zainteresiranih, na čemu nositelji programa planiraju još i povećati i proširiti opseg svojih budućih aktivnosti.

Rad na prevenciji zlostavljanja djece, posebice djece s intelektualnim teškoćama, zahtijeva dodatni rad i zalaganje, dodatna znanja i profesionalni angažman, što je sve prisutno u provedbi ovog programa.

Ovaj program jasan je pokazatelj uspješnosti i kvalitete rada Udruge roditelja *Korak po korak* te Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka, koji su njegovim uspješnim provođenjem dodatno učvrstili svoj položaj u području prevencije zlostavljanja djece s intelektualnim teškoćama u Republici Hrvatskoj.

Zagreb, 1.12.2020.

dr. sc. Lidija Čilić Burušić, prof.